

Генерал-мајор **МИЛАН ПАВЛОВИЋ**

ОКЛОПНА ДИВИЗИЈА У ЗАДРЖАВАЈУЋОЈ ОДБРАНИ

Иако оклопна дивизија, захваљујући својој великој покретљивости (оперативној и тактичкој), доброј маневарској способности и снажној ватреној моћи, повезаној са оклопном заштитом, има велику ударну снагу и претставља изразито офанзивну јединицу, искуство из Другог светског рата је показало да она може успешно изводити и одбранбена дејства. Ако пак размотримо суштину појединих видова одбране, упоредо са особинама оклопне дивизије, видећемо да њој више одговара вођење задржавајуће него отсудне одбране. Ово зато што се задржавајућа одбрана састоји у вештом комбиновању нападаних и одбранбених дејстава, и што оклопној дивизији пружа повољне могућности да највећи број тенкова искористи за нападана дејства. Сем тога задржавајућа одбрана по својој структури, у знатној мери умањује ефекат дејства нуклеарног оружја нападача, за које би оклопна дивизија или поједини њени делови претстављали врло рентабилне циљеве.

Пошто се задржавајућа одбрана организује на ширем фронту и на већој дубини, омогућен је растреситији распоред појединих јединица и одбране у целини и пружена могућност ширег маневра појединих делова борбеног поретка — што у знатној мери умањује нападачу погодност за употребу нуклеарног оружја. Поред тога, поједине линије одбране поседају се слабијим снагама, тако да често претстављају нерентабилне циљеве за дејство нуклеарним оружјем, а резерве (које би иначе претстављале рентабилне циљеве) често су подељене у више група, што такође знатно умањује ефекат дејства овог оружја и чини његову употребу нерентабилном. С обзиром на изнете позитивне особине задржавајуће одбране, а нарочито њене предности у условима дејства нуклеарног оружја, може се с правом рећи да задржавајућа одбрана претставља нормални вид дејстава оклопне дивизије у одбрани, док њено учешће у отсудним одбранбеним дејствима треба да буде само изузетно.

Оклопна дивизија ће бити у прилици да води задржавајућу одбрану у многобројним ситуацијама, а најчешће у оперативној дубини непријатељске одбране приликом противудара надмоћних непријатељских снага; у случају судара са јачим непријатељским снагама које оклопна дивизија није у стању да савлада нападом, те је присиљена да одбраном слама ударну моћ противника или да створи по-

требно време до пристизања главних снага; при заштити извршења мобилизације и оперативног развоја снага на појединим правцима, као и обезбеђењу крила и бокова или заштити прегрупације већих оперативних јединица.

Ако оклопна дивизија води задржавајућу одбрану на самосталном правцу (што ће бити чешћи случај), онда би она од своје претпостављене команде требало да добије само правац (а евентуално и зону) који треба да брани, као и време до кога и линију до које треба да задржи непријатеља. Међутим, ако води одбрану у саставу већих јединица (корпуса или армија), она би вероватно добила детаљна упутства за рад (границе одбранбене зоне по фронту и по дубини, линије узастопног отпора, степен ангажовања на свакој линији, време и начин повлачења са једне линије на другу и сл.), као и мере за координирање рада оклопне дивизије са дејствима осталих јединица.

Задржавајућа одбрана оклопне дивизије изводила би се нормално одбраном појединих, више-мање међу собом раздвојених правца, с тим што би на важнијим правцима распоред снага и начин дејства били слични као и у отсудној одбрани, док би се дејства на споредним правцима одбранбене зоне изводила слабијим снагама.

Ширина и дубина одбранбене зоне оклопне дивизије зависиће од многих елемената борбене ситуације. Наиме, ако је нападач слабији, земљиште непролазније, а оклопна дивизија јачег састава, или ако постоји вероватноћа да ће нападач употребити нуклеарно оружје, онда ширина и дубина одбранбене зоне могу бити веће, и обратно. С обзиром на способност оклопне дивизије за извођење брзих маневара по фронту и по дубини, ширина и дубина њене одбранбене зоне су веће него код пешадијске дивизије. Према искуствима из Другог светског рата, оклопна дивизија нормално се бранила на широком фронту (на Источном фронту, у Јужној Италији и Северној Африци немачке тенковске дивизије браниле су понекад фронтове ширине и до 100 км, мада су то били изузеци).

У одређеној или изабраној одбранбеној зони оклопне дивизије треба одредити узастопне линије за одбрану, које нормално нису непрекидне, већ састављене из појединих чворова одбране (који обично затварају поједине правце), с тим да се међупростори између тих чворова запрече свим врстама препрека, да се туку ватром и контролишу мањим снагама. При томе треба имати у виду да поједини важни чворови одбране, нарочито ако су поседнути јачим снагама, могу претстављати рентабилне атомске циљеве и да ће нападач вероватно пре дејствовати по чворовима одбране на другој и следећим линијама него по онима на првој линији, јер би му атомске експлозије на овој линији отежавале извршење напада. Зато би, начелно, поседање појединих чворова одбране требало извршити таквим снагама, које неће претстављати рентабилне циљеве за непријатеља. А ако се због важности појединих чворова одбране не би могло избећи јаче груписање снага на њима, онда би требало посветити посебну пажњу фортификациској

организацији и маскирању ових чворова, па макар то ишло и на уштрб осталих мање важних положаја. Иначе, треба имати у виду и то да су тенкови, добро укопани и маскирани, прилично неосетљиви на дејство нуклеарног оружја, па то њихово преимућство што више искористити.

Растојања и отстојања појединих чворова одбране начелно треба да буду толика да дејство атомског пројектила по једном чвору не изазове веће губитке и у другом чвору. А ако би се због тога створили већи међупростори, онда би се морале предузети одговарајуће мере за њихово осигурање.

При избору одбранбених линија треба тежити да оне буду што јаче по своме природном положају и да пружају што повољније могућности за одбрану најважнијих праваца у одбранбеној зони дивизије. Земљишни услови треба да омогуће не само што успешније дејство снага распоређених на тој одбранбеној линији и погодност за њихово прикривање, него и могућност остварења замишљеног маневра у току борби за поједине положаје на изабраној линији. Природне противтенковске и противпешадиске препреке испред, а нарочито на боковима положаја, могу бити од нарочите користи за стабилност одбране и неометано извођење замишљених дејстава. Добро изабрана, ојачана и вешто брањена линија пружаће могућност да се непријатељски нападни поредак што дуже задржи у зони најуспешније масовне ватре, а затим, према замисли борбе, да се овај растројен поредак противнападима дотуче или да се његово трошење настави на положајима следеће линије. У сваком случају треба запречити и валром тући важније правце којима се очекује надирање нападачевих оклопних јединица.

Колико ће се линија користити у одбранбеној зони углавном зависи од карактера земљишта. Начелно би требало организовати сваку погодну линију и бранити је одређеним снагама, с тим да удаљење једне линије од друге буде толико да принуди непријатеља да по заузимању једне линије мора да мења ватрене положаје своје артиљерије и да поново организује напад за савлађивање следеће линије. Немачке тенковске дивизије су, на пример, у одбранбеним операцијама у Јужној Италији 1943, организовале за одбрану такорећи сваку и најмању узвишицу или друге погодне објекте на земљишту.

Борбени поредак оклопне дивизије у задржавајућој одбрани начелно треба да има један до два борбена ешелона, резерву, артиљеријску групу, ПТ резерву и ПОЗ (при чему нарочити значај има резерва у коју се одређује гро оклопних снага¹⁾, с тим што би први

¹⁾ Супротно овом начелу немачка тенковска дивизија „Minheberg“, у операцији „Seelow“, 1945 године, одредила је у први ешелон про својих тенковских снага, а у резерву знатно слабије снаге. Поред тога, учињена је грешка што је први ешелон посео знатно слабију линију одбране, а резерва далеко јаче положаје, тако да су Руси дубоко ешелонираним нападима тенкова и пешадије, уз снажну подршку артиљерије и авијације, брзо успели да пробију прву линију и да овладају и другом линијом одбране, јер слаба резерва тенковске дивизије није могла ма шта озбиљније да предузме.

ешелон нормално образовале јединице моторизоване пешадије ојачане делом тенкова. Но, ако одбранбене линије нису заштићене природним или вештачким ПТ препрекама, или ако се предвиђа напуштање линије дању, односно извлачење из борбе уласком нападача у зону митраљеске ватре, онда први ешелон могу образовати и тенковске јединице ојачане моторизованом пешадијом.

Јачина и састав борбених ешелона зависиће у првом реду од степена отпора који се жели дати на одређеним линијама и природне јачине положаја које они поседају. Одређивање степена упорности одбране појединих линија треба да проишађе из разматрања одбране на читавој дубини одбранбене зоне дивизије. А пошто се задржавајућа одбрана оклопне дивизије ослања у првом реду на ударе из дубине, то ће се чешће десити да су њене резерве или други ешелони јачи од снага које су напред истурене и чији је циљ да припреме најкориснију употребу снага из дубине.

Док би први и други ешелон једновремено поседали прву и другу линију одбране, дотле би се резерва, саобразно плану одбране, постављала између првог и другог ешелона, са другим ешелonom или позади њега — на вероватном правцу главног удара непријатеља. Иако резерва најчешће врши противнападе, она може добити и друге задатке — да обезбеђује крила и бокове, да води борбу са непријатељским ваздушним десантом и убаченим јединицама, да послужи за прихват првог ешелона, односно одбрану међуположаја и сл.

У случају тешког терена — недовољног броја путева, надмоћности непријатеља у авијацији, или када је фронт изразито широк, резерва се може распоредити на више места и дејствовати по деловима или концентрично. Међутим, при одређивању јачине и распореда резерве, као и читавог борбеног поретка оклопне дивизије, треба имати у виду да тенковске групације, а нарочито резерва, као најмоћније средство у рукама браниоца у задржавајућој одбрани оклопне дивизије, претстављају и врло рентабилан атомски циљ и да би паралисање дејства тенковске резерве значило паралисање задржавајуће одбране оклопне дивизије у целини.

Најбројнија и најмоћнија ватрена средства тенковске дивизије требало би употребљавати за подршку оних делова на чијим се положајима предвиђају упорнија, односно одлучна дејства.

Моторизована пешадија оклопне дивизије, која свакако претставља основну снагу за поседање и одбрану чворова на одбранбеним линијама, имала би задатак да својом ватром, уз помоћ препрека свих врста, задржава и растројава непријатеља и ствара повољне услове за активна дејства тенковских снага. У појединим случајевима она ће, повлачећи се унапред одређеним правцима, настојати да каналише дејство непријатеља оним правцима који су најповољнији за противнапад тенковских снага. Понекад ће бити корисно да се моторизованој

пешадији прида и део²⁾ тенкова, који би се могли употребити као непокретне ватрене тачке, заваравачући тенкови, и као заседе. Ако би се употребили као тенковска резерва за извршење локалних противнапада, моторизована пешадија би их пратила и помагала им у савлађивању препрека на које би наилазили.

Пешадија оклопне дивизије мора имати одговарајућа пт средства за успешну борбу против оклопних снага непријатеља. Тако, за заустављање продора непријатељских тенкова у дубину одбране и обезбеђење крила и бокова од дејства непријатељских тенковских снага служе противтенковска резерва (претежно од самоходне артиљерије) и ПОЗ, који може да дејствује заједно са њом или самостално. Да би тај задатак извршила најбоље је да се ПТР поставља између првог и другог ешелона.

Артиљерија оклопне дивизије има задатак да у садејству са пешадијом, својом снажном ватром задржава и растројава непријатеља и тиме ствара повољне услове за активно дејство тенкова. Зато је најбоље да се највећи део артиљерије прида потчињеним јединицама а да командант дивизије у својим рукама задржи само мањи њен део за формирање дивизиске артиљериске групе (ДАГ) ради ојачавања дејства артиљерије на оним правцима где је највероватније да ће непријатељ извршити главни удар. Уколико би ситуација у погледу претстојећих дејстава непријатеља била нејасна, могао би се један део артиљерије задржати и као артиљериска резерва, с тим да се употреби тек онда када се испољи тежиште напада непријатеља. Према томе, командовање артиљеријом најчешће би било децентрализовано.

При груписању и распореду артиљерије, поред осталог, треба водити рачуна о томе да главнина артиљерије може да подржава борбу првог ешелона, као и о томе да се артиљерија у условима употребе нуклеарног оружја, мора што више деконцентрисати. Уколико се образује ДАГ, распоред артиљерије на ватреним положајима требало би да буде такав да поједине батерије буду толико удаљене једна од друге да од једне атомске експлозије не буде избачено из строја више од једне батерије. Исто тако, и отстојања артиљериских положаја од појединих линија одбране требало би да буду толика да непријатељ не буде у могућности да дејством по појединим линијама једновремено уништи и артиљерију на својим ВП. Најзад, дејство артиљерије са привремених ВП, израда лажних и већег броја резервних положаја, солиднија фортификациска организација положаја и примена маскирања у пуном обиму, у условима употребе нуклеарног оружја добијају свој пуни значај.

Све ове обимне и сложене задатке, који стоје пред оклопном дивизијом у задржавајућој одбрани, а нарочито што шири маневар покретом, најуспешније може да изврши самоходна артиљерија. Зато

²⁾ За ојачање моторизоване пешадије Немци су у Другом светском рату уместо тенкова употребљавали пав топове 88 мм и оклопљене јуришне топове које су употребљавали за дејство против тенкова. Нарочито велике резултате оваквим начином дејства постигле су Ромелове снаге у Северној Африци.

је неопходно да не само формациска артиљерија оклопне дивизије, него и артиљерија која јој се придаје као ојачање, буде самоходна.

Пошто командно место оклопне дивизије може претстављати рентабилан атомски циљ било би нужно да се оно подели на два дела, с тим да је сваки од њих у стању да преузме командовање дивизијом чим би други део био избачен из строја. Зато је најбоље да се командант налази у првом, а начелник штаба у другом делу команде. Поред тога, треба настојати да се изради више резервних КМ, да се осигура веза у више праваца и канала, и да се резервна средства везе држе даље од КМ да не би била уништена заједно са њим. Најзад, ако би, и поред свих предузетих мера, ипак дошло до паралисања командних места, то никако не значи да се тиме прекида и командовање, јер у таквом случају мора доћи до изражаја пуна иницијатива свих старшина.

Командна места распоређују се по истим начелима која важе за задржавајућу одбрану пешадиске дивизије. Командне осматрачнице команданта оклопне дивизије могу бити на земљишту или у његовим оклопним колима, што ће зависити од конкретне ситуације, али је пожељно кадгод има могућности да се припреме и осматрачнице на земљишту поред осматрачнице у оклопним колима.

Поред осталих средстава везе за потребе командовања код оклопне дивизије нарочито се могу корисно употребити покретна средства и официри за везу.³⁾

*

На карактер припрема и организацију задржавајуће одбране, поред битног утицаја времена, појављује се и утицај опасности од дејства нападачевог нуклеарног оружја. Зато ће командант оклопне дивизије и његова команда морати да предузимају читав низ мера да би се избегло стварање рентабилних атомских циљева и да би се у што већој мери смањило ефекат дејства нуклеарног оружја ако би оно било употребљено. Пошто припреме и организација задржавајуће одбране оклопне дивизије обухватају, слично као и код осталих дивизија, довођење јединица у очекујући рејон за одбрану, доношење одлуке команданта дивизије за одбрану, поседање одбранбене зоне, организацију ватреног система, фортификациско уређење одбранбене зоне и борбено и материјално обезбеђење одбране, то ћу се овде задржати само на појединим од ових радњи, углавном само уколико се ради о специфичностима које важе за оклопну дивизију.

Довођење оклопне дивизије у очекујући рејон за одбрану треба извршити у што већој тајности, што је нарочито значајно ако нападач располаже нуклеарним оружјем. Али, ако ситуација захтева, оклопна дивизија може и из покрета посетити одређене линије за одбрану, с тим што ће командант дивизије у том случају морати још у току кретања да донесе одлуку и да је саопшти својим потчињеним.

³⁾ Немачки тенковски команданти у Другом светском рату, а нарочито генерал Ромел за време операција у Северној Африци, користили су често и авијацију као средство командовања.

Поступак при доношењу одлуке команданта оклопне дивизије за организацију задржавајуће одбране сличан је оном код пешадиске дивизије, с тим што се овде више испољава потреба за командантским извиђањем пре доношења одлуке. Поред тога, мора се обратити посебна пажња не само процени могућности нападачевог дејства нуклеарним оружјем, него и мерама за прикупљање што детаљнијих података о том оружју и за обезбеђење непрекидног обавештавања у том смислу у току самог дејства. Пошто ту правилна процена земљишта игра прворазредну улогу нужно је да се благовремено уоче све осетљиве тачке на земљишту које би могле бити изложене дејству нуклеарног оружја (као што су важнији комуникациски чворови, теснаци, планински прелази, мостови на великим рекама и сл., јер би се дејством по њима паралисао покрет оклопних јединица, нарочито ако је земљиште таквог карактера да онемогућава маневар и обилазак) и да се предузму потребне мере да се утицај тог дејства на рад оклопне дивизије отклони или бар смањи.

Поред општих елемената одлуке командант оклопне дивизије треба да одреди узастопне линије одбране и да предузме мере за усклађено извођење дејстава свих елемената борбеног поретка у току вођења одбране на појединим линијама.

У погледу састава група за рекогносцирање важе иста начела као и код пешадиске дивизије, с тим што се овде, зависно од ситуације, може применити више варијанти. На пример, ако би се начелник штаба налазио у првом делу команде, онда би начелник I отсека могао да врши рекогносцирање друге линије, итд. Ако би имао довољно времена, командант дивизије би лично вршио рекогносцирање свих линија за одбрану, а у противном би се задржао само на најважнијим линијама и одредио би места резерве и начин њеног дејства, док би за извиђање осталих линија одредио посебне официре.⁴⁾

На командантском рекогносцирању командант дивизије треба да реши читав низ питања у вези са провером своје одлуке, међу којима и она која су специфична за рад оклопне дивизије, као: организација ватреног система и начин одбране појединих праваца, нарочито тежишта одбране дивизије; начин повлачења јединица са једне линије на другу и путеви за повлачење; место и задатак резерве и правци њеног дејства; место дивизиске базе и сабиралишта оштећених возила итд.

И овде се садејство може организовати једновремено са командантским рекогносцирањем или на посебном изласку на земљиште — чему треба тежити кадгод расположиво време то буде дозвољавало. При организацији садејства, поред осталог, треба детаљно решити питање садејства јединица и родова за време активног дејства тенкова, и обрадити све могуће варијанте тог дејства.

⁴⁾ У неким армијама оклопне дивизије имају у своме саставу извиђачке авионе, које командант дивизије може користити при извођењу рекогносцирања. За ово су нарочито погодни хеликоптери, уколико се њима располаже.

Садејство треба организовати не само по линијама одбране већ и по правцима, с тим што се организација садејства, с обзиром на динамичност дејстава оклопне дивизије, мора постављати врло еластично, тако да се у току борбе може врло брзо прилагодити новонасталој ситуацији.

За осматрање предтерена и оклопна дивизија ће истурати потребан број осматрачница, с тим што поједине од њих, с обзиром на добијени задатак, могу бити и јачег састава (1—2 оклопна кола са нешто инжињерије).

*

Поступак оклопне дивизије при извођењу задржавајуће одбране углавном је сличан као и код пешадиске дивизије, с тим што треба тежити да се нападач на свакој унапред одређеној и организованој линији одбране присили на развијање и савлађивање препрека под ватром, да се што више растроји и да се његов напад каналише оним правцем који је најпогоднији за дејство резерве оклопне дивизије. У овом циљу артиљерија и тенкови треба да отварају ватру на што већем отстојању, сем ако се жели да се непријатељ пусти да приђе на што ближе отстојање у циљу изненађења. Но, у сваком случају, треба створити потребно време да би командант дивизије могао да утврди правац главног удара непријатеља и да донесе одлуку за противнапад своје резерве. Организацијом привремених ВП за артиљерију, коришћењем заваравачких тенкова, изградом лажних положаја и предузимањем осталих мера за маскирање⁵⁾ и за заштиту од радарског извиђања бранилац ће настојати да непријатеља обмане и у погледу места појединих одбранбених линија. Полазни положаји нормално се неће одређивати већ ће се развијање тенкова за борбу вршити на унапред одређеним линијама, без икаквог задржавања.

Повлачење на следећу линију, након извршеног задатка на једној линији, треба извршити пре него што би непријатељ успео да браниоца разбије или растроји, и то првенствено ноћу. У том случају тенкови би се повлачили под заштитом моторизоване пешадије, а ако се повлачење врши дању, онда би се моторизована пешадија повлачила под заштитом тенкова.

Иако се оклопна дивизија повлачи са једне линије на другу по општеважећим начелима, ипак је најбоље да ово повлачење врши у моменту извршења противнапада тенкова, тако да се један део снага може повлачити на следећу линију, док други садејствује са тенковима у извршењу противнапада.

При повлачењу са прихватом, поред широког коришћења мера за запречавање, треба применити што већи број локалних против-

⁵⁾ Енглеска армија је у Другом светском рату у Северној Африци, прикривала стварне групације својих тенкова на тај начин што су тенковске јединице вршиле дању покрете у лажне, а ноћу се враћале у стварне рејоне. При томе су трагове гусеница у правцу лажних рејона остављале видне, а вешто су маскирале трагове у стварним рејонима, итд.

напада тенкова, како би се створили што повољнији услови за дејство тенковске резерве. С обзиром да употреба резерве претставља најважнији моменат при извођењу задржавајуће одбране оклопне дивизије, то организацији противнапада резервом треба посветити посебну пажњу. Ради правилног одређивања места и времена за употребу резерве, потребно је да командант дивизије има добро организовану извиђачку службу како би сваког момента располагао потребним подацима о стању код непријатеља. Противнапад резерве који се начелно врши у бок и позадину нападача, треба подржати ватром већег дела артиљерије и авијације. Уколико би непријатељ наступао јачим тенковским снагама, резерва би имала задатак да га најпре дочека отварањем ватре из места, а потом — ако му нанесе губитке и ако га растроји — да изврши напад из покрета.

Пошто противнапад резервом може да се изврши дању или ноћу, при доношењу одлуке о времену извршења требало би имати у виду да ноћни противнапад, поред извесних предности — омогућава браниоцу максимално изненађење непријатеља, а нападачу отежава маневар резервама, умањује дејство авијације итд. — има и својих слабости, као што су: отежано извиђање непријатеља и командовање јединицама, смањење брзине извршења противнапада и ефикасности ватре, итд.

За време извођења задржавајуће одбране оклопне дивизије треба посебну пажњу посветити организацији саобраћајне службе (развијати посебан план саобраћаја у борбеној зони и за његово спровођење у живот одредити потребан број оперативних официра). При овоме треба имати у виду да ће се покрети у циљу снабдевања оклопне дивизије вршити искључиво ноћу и по слабој видљивости.

Пошто позадина оклопне дивизије, с обзиром на своју гломазност, претставља погодан атомски циљ, то је потребно да се она у што већој мери деконцентрише и што боље маскира. При томе треба тежити да се поједине ниже јединице што више осамостале и у позадинском смислу.

Поред свих побројаних мера не треба изгубити из вида да у условима употребе нуклеарног оружја дејство убачених и остављених делова и садејство са партизанским јединицама могу дати врло добре резултате. Тежиште рада ових делова треба да буде усмерено на непрекидно извиђање и прикупљање података о непријатељском нуклеарном оружју, као и на акције за неутралисање овог оружја.

С обзиром на чињеницу да су тенкови врло отпорни према дејству нуклеарног оружја и уз предузимање свих напред наведених мера, оклопна дивизија ће моћи врло успешно да води задржавајућу одбрану и у условима дејства таквог оружја.

С обзиром на искуство из прошлог и физиономију евентуалног будућег рата, вероватно је да ће оклопна дивизија и убудуће често бити у прилици да води задржавајућу одбрану и да у пуној мери користи своје позитивне борбене особине, као што су: силаина удара, покретљивост, маневарска способност, оклопна заштита итд.